

Social Cohesion and Development

Vol 1, No 2 (2006)

The European Welfare State

Κωνσταντίνος Γεώργας, Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια. Τα ιδεολογικά πλαίσια και οι πολιτικές των διεθνών οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2006, σελ. 339

Κάρολος Ιωσήφ Καβουλάκος

doi: [10.12681/scad.9029](https://doi.org/10.12681/scad.9029)

Copyright © 2016, Κάρολος Ιωσήφ Καβουλάκος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Καβουλάκος Κ. Ι. (2016). Κωνσταντίνος Γεώργας, Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια. Τα ιδεολογικά πλαίσια και οι πολιτικές των διεθνών οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2006, σελ. 339. *Social Cohesion and Development*, 1(2), 112–114. <https://doi.org/10.12681/scad.9029>

Κωνσταντίνος Γεώργμας,
Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια.
Τα ιδεολογικά πλαίσια και οι πολιτικές των διεθνών
οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας,
Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2006, σελ. 339

Η μελέτη του Κωνσταντίνου Γεώργμα αποτελεί συνέχεια και ελληνική συμβολή στον διάλογο σχετικά με την παγκοσμιοποίηση, τους σύγχρονους κοινωνικούς μετασχηματισμούς, το κοινωνικό κράτος, την κοινωνική πολιτική και το κοινωνικό ζήτημα στο πλαίσιο της σειράς βιβλίων «Αναμετρήσεις με τον 21ο αιώνα» των εκδόσεων Μεταίχμιο, την οποία επιμελείται ο ίδιος ο συγγραφέας.

Η επιλογή της ανάλυσης των ιδεολογικών πλαισίων και των πολιτικών των διεθνών οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας δεν αποτελεί ιδιαιτερότητα της έρευνας του Κ. Γεώργμα. Τα τελευταία χρόνια, πολλές προσεγγίσεις της κοινωνικής πολιτικής επιχειρούν στον έναν ή άλλο βαθμό να εγκολπώσουν τη σχετική διεθνή πολιτική τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των συγκεκριμένων διεθνών οργανισμών. Ωστόσο, το συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα διεκδικεί πρωτοτυπία, καθώς προχωρά τη συζήτηση ένα βήμα παρακάτω, πραγματοποιώντας μια σύγκριση μεταξύ της Παγκόσμιας Τράπεζας (Π.Τ.) και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ).

Η προσέγγιση του ερευνητή διακρίνεται από την κριτική διάθεση, η οποία διαφαίνεται ήδη από τον πρόλογο. Στόχος της μελέτης δεν είναι η απλή παράθεση των προτάσεων πολιτικής, των θεωρήσεων, της ισχύος και της αποτελεσματικότητας των μέτρων πολιτικής των δύο οργανισμών, αλλά μια κριτική και ερμηνευτική προσέγγιση. Η κριτική ξεκινά από τον ορισμό της φτώχειας, με βάση τον οποίο κατώφλι της φτώχειας αποτελεί το εισόδημα του ενός δολαρίου ημερησίως. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι προφανές ότι ένας τέτοιος ορισμός εμπεριέχει νεοφιλελεύθερες ιδεολογικές προκαταλήψεις και αντίστοιχες πολιτικές στοχεύσεις: Επικεντρώνει σε θέματα ακραίας φτώχειας και συγκαλύπτει τις αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες, αποκλείει από τη λήψη μέτρων ανακούφισης και κοινωνικής προστασίας τεράστιους φτωχούς πληθυσμούς, οι οποίοι διαβιούν σε χώρες με υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης και εκκρηματισμού της οικονομίας, και τελικά δημιουργεί μια τεράστια σύγχυση σχετικά με τη μορφή και τις διαστάσεις του φαινομένου της φτώχειας. Σε έναν βαθμό, η σύγχυση που προκαλεί ο παραπάνω ορισμός είναι δυνατό να διαλυθεί με τη χρήση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού, ο οποίος δεν περιλαμβάνει μόνο την εισοδηματική διάσταση, αλλά και τις δυνατότητες πρόσβασης σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης, υγείας, συγκοινωνίας, πίστωσης και γενικότερα τη συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Ωστόσο, και η έννοια αυτή θα μπορούσε να τύχει μεγαλύτερης κριτικής, καθώς η ευρεία χρήση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού συγκαλύπτει τις αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες και διαμορφώνει μια απλοϊκή δυϊστική αντίληψη για την κοινωνία, όπου από τη μια λειτουργεί ένα υγιές σώμα, το οποίο περιλαμβάνει την πλειονότητα των ατόμων, και από την άλλη δυσλειτουργεί ένα υπολειμματικό, άρρωστο και ανομικό περιθώριο, για τη θεραπεία του οποίου αρκεί η ενσωμάτωση στο υγιές σώμα.

Η μελέτη παρουσιάζει με συνεκτικό τρόπο τους δύο διεθνείς οργανισμούς. Η πολιτική του κάθε οργανισμού για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό αναλύεται ως αποτέλεσμα των πολιτικο-κοινωνικών συνθηκών γέννησής τους, του ρόλου τους στο διεθνές στερέωμα, της οργανωτικής τους δομής, της γενικότερης κουλτούρας τους και των αντιλήψεών τους για τις κοινωνικές σχέσεις και τον ρόλο του κράτους και τελικά των τρόπων κατανόησης του κοινωνικού προβλήματος.

Η Παγκόσμια Τράπεζα αποτελεί, κατά τον συγγραφέα, έναν αμερικανόπνευστο οργανισμό, εκφραστή σε μεγάλο βαθμό των συμφερόντων των ΗΠΑ. Η οργανωτική της δομή δεν διακρίνεται για τη δημοκρατικότητά της. Οι ΗΠΑ συνεισφέρουν το μεγαλύτερο μέρος των κεφαλαίων της Π.Τ., ελέγχουν τη διοίκηση, καθορίζουν τις αποφάσεις και επιβάλλουν τις απόψεις τους. Παρά το γεγονός ότι η Π.Τ. είναι τέκνο της μεταπολεμικής περιόδου, μόλις μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση ξεκίνησε να αναπτύσσει με αυξανόμενη ένταση τη δράση της. Οι νεοφιλελεύθερες ιδέες αποτελούν την ακλόνητη βάση των αντιλήψεών της, ακόμα και στις περιπτώσεις που αυτές καταφανώς οδηγούν σε αδιέξοδα. Η ατομοκεντρική κατανόηση της κοινωνίας και η πίστη στην ελεύθερη οικονομία αποτελούν τους πυλώνες της αντίληψής της. Στο πλαίσιο αυτό, η φτώχεια είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί μόνο μέσω της ανάπτυξης που θα έλθει από την απελευθέρωση των αγορών. Ο ρόλος του κράτους περιορίζεται στην επιβολή δημοσιονομικής λιτότητας, την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας, του εμπορίου και του χρηματοοικονομικού τομέα, την πραγματοποίηση ιδιωτικοποιήσεων και τις περικοπές των αγροτικών επιδοτήσεων. Η προφανής και αναμενόμενη αποτυχία τέτοιων μέτρων για την αντιμετώπιση της φτώχειας δεν οδήγησαν την Π.Τ. σε μια ουσιαστική αλλαγή των αντιλήψεών της. Οι «νέες» πολιτικές της, οι οποίες εφαρμόστηκαν τα τελευταία χρόνια, αν και περιλαμβάνουν περισσότερες αναφορές στο ζήτημα της φτώχειας, αποτελούνται από τα ίδια στοιχεία, με διαφορετικό περίβλημα. Η Π.Τ. εξακολουθεί να κατανοεί τη φτώχεια ως ατομικό πρόβλημα. Συνεπώς το κράτος οφείλει να βοηθά τις προσπάθειες που καταβάλλουν τα ίδια τα άτομα για τη βελτίωση του εισοδήματός τους και προβλέπει μόνο «ελαφρές» πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος κατ' εξαίρεση για τους ανάπηρους και τους ακραία φτωχούς.

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας ιδρύθηκε μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μια εποχή που το εργατικό κίνημα είχε αναπτυχθεί και ριζοσπαστικοποιηθεί. Αν και η κυριαρχία των αναπτυγμένων χωρών είναι εμφανής στη λειτουργία της ΔΟΕ, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η εσωτερική της οργάνωση είναι σαφώς πιο δημοκρατική από την αντίστοιχη της Π.Τ. Οι διαδικασίες λήψης των αποφάσεων είναι πιο διαφανείς και περνούν μέσα από ανοικτό διάλογο. Η τριμερής δομή της ΔΟΕ, με τη συμμετοχή κρατών, εργοδοτών και εργαζομένων, εξασφαλίζει μεγαλύτερη κοινωνική ευαισθησία. Ωστόσο, από τη στιγμή που οι αντιλήψεις και οι προτάσεις της προκύπτουν συναινετικά, η ΔΟΕ υπόκειται σε περιορισμούς, οι οποίοι διαμορφώνονται από την εκάστοτε κυρίαρχουσα μορφή συμβιβασμού μεταξύ των συμμετεχόντων μερών. Έτσι, η σημερινή πολιτικοκοινωνική αποκρυστάλλωση, που χαρακτηρίζεται από την υποχώρηση των συνδικάτων και το νεοφιλελεύθερο πνεύμα, δεν είναι δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστη τη ΔΟΕ. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η προσέγγισή της είναι πιο ρεαλιστική και δεν χαρακτηρίζεται από ιδεολογικές εμμονές. Σε αντίθεση με την προσέγγιση της Π.Τ., η ΔΟΕ θεωρεί ότι η φτώχεια είναι δομικό πρόβλημα και ότι κάθε προσπάθεια αντιμετώπισής της οφείλει να πραγματοποιείται στη βάση της οικοδόμησης ενός πλαισίου πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Η ΔΟΕ δεν διακατέχεται από αντικρατιστικές εμμονές και, αναφέρεται στις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης. Δεν διστάζει δε να ασκεί κριτική στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, προβάλλοντας αντιλήψεις για μια «δίκαιη παγκοσμιοποίηση». Η αντιμετώπιση της φτώχειας δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί δίχως παρεμβάσεις του κράτους στην οικονομική και αναπτυξιακή διαδικασία. Πρώτος στόχος οφείλει να είναι η πλήρης απασχόληση και η επέκταση συστημάτων κοινωνικής προστασίας για τον μέγιστο δυνατό αριθμό ατόμων, ενώ ένα δεύτερο βήμα αποτελείται από προγράμματα ανάπτυξης και εκπαίδευσης και την ανάπτυξη της κοινωνικής συμμετοχής και του διαλόγου.

Ο Κ. Γεώργας, στο βιβλίο του υπογραμμίζει ότι, εκτός από τις παραπάνω σημαντικές δι-

αφορές, οι δύο οργανισμοί διαφέρουν ριζικά και στον τρόπο άσκησης επιρροής. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει σημαντικά μεγαλύτερες δυνατότητες επιβολής στα επιμέρους κράτη, διαθέτοντας την ευχέρεια να δανείζει όσους είναι διατεθειμένοι να ακολουθούν τις απόψεις της. Αντίθετα, η ΔΟΕ έχει συγκριτικά ελάχιστες δυνατότητες άσκησης επιρροής, καθώς η εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων είναι ουσιαστικά στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, τα οποία δεσμεύονται μόνο σε ηθικό επίπεδο. Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα στη μείωση της φτώχειας δεν είναι δυνατό να μετρηθεί στην πράξη.

Αντίθετα, η ικανότητα άσκησης επιρροής της Π.Τ. είναι αντιστρόφως ανάλογη της αποτελεσματικότητάς της στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα μέτρα που προτείνει και επιβάλλει η Τράπεζα έχουν αποδειχθεί καταστροφικά. Οι πληθυσμοί πολλών χωρών του τρίτου κόσμου έχουν κυριολεκτικά υποφέρει από την εφαρμογή των πολιτικών της. Η αποτυχία της είναι τόσο καθολική, ώστε δεν έχει να παρουσιάσει ούτε μία θετική περίπτωση κατά την οποία οι συνταγές της οδήγησαν σε μείωση της φτώχειας. Από αυτή την άποψη, είναι δίκαιες οι φωνές που ζητούν την κατάργηση της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Το βιβλίο του Κ. Γεώργια συνιστά ουσιαστική συμβολή στη σχετική βιβλιογραφία για τις κοινωνικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης. Με τις πρακτικές γνώσεις και εμπειρίες που συνέλεξε ο συγγραφέας ως εκπρόσωπος της Ε.Ε. (προεδρία Ελλάδας) στη ΔΟΕ το 2003, καθώς και με την καλή γνώση της θεωρίας, εισήλθε με επιτυχία στη συζήτηση για θέματα διεθνούς κοινωνικής πολιτικής (B. Deacon, N. Yeaters, S. Sussen, A. Chose κ.ά.) διευρύνοντας τον κύκλο της ελληνικής βιβλιογραφίας που ασχολείται με αυτή τη θεματική (Θ. Σακελλαροπούλου, Δ. Βενιέρης, Γ. Αμίτσιος κ.ά). Η κριτική που ασκεί στη νεοφιλελευθερη εκδοχή της παγκοσμιοποίησης και την πολιτική της Π.Τ., που τις θεωρεί υπεύθυνες για την παγκόσμια φτώχεια, είναι δριμύτατη. Πολλές φορές, όμως, αυτή η κριτική γίνεται σε καθαρά ιδεολογικό επίπεδο καθώς απουσιάζει η λεπτομερέστερη τεκμηρίωση. Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι οι προτάσεις του συμπορεύονται και πολλές φορές υπερβαίνουν και αυτές της ΔΟΕ, καθώς σε επίπεδο διεθνών πολιτικών ο συγγραφέας τάσσεται υπέρ μιας ριζοσπαστικής πολιτικής, που θα εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης σε όλους τους πολίτες.

Κάρολος Ιωσήφ Καβουλάκος
Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Απόστολος Πανταζής,

Η γένεση του μεθοδολογικού ατομισμού στις κοινωνικές επιστήμες,

Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 2005, σελ. 169

Από την Επιστημονική Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Σάκη Καράγιωργα εξεδόθη το βιβλίο του ειδικού επιστήμονα στο Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης, Απ. Πανταζή, με τίτλο *Η γένεση του μεθοδολογικού ατομισμού στις κοινωνικές επιστήμες*. Πρόκειται για ένα επιστημονικό έργο που εντάσσεται σε μια ευρύτερη συζήτηση γύρω από τα ζητήματα κρίσης της κοινωνικής θεωρίας στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών. Αντικείμενο της έρευνας είναι οι αντινομίες που προκύπτουν κατά την κατασκευή των εννοιών μέσα από την αναδρομή στα έργα των κλασικών της κοινωνικής θεωρίας.